

СЕКЦІЯ VII. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ДО ПИТАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Боброва Юлія Юріївна

докторка юридичних наук, доцентка кафедри міжнародного права
Ужгородський національний університет, м. Ужгород Україна

Сучасна криза міжнародного гуманітарного права у сукупності з бездіяльністю міжнародних безпекових організацій (ООН, ОБСЄ) показали відсутність на сьогодні дієвих правових механізмів, які б забезпечили протидію збройній агресії РФ проти України. Причиною цього є той факт, що норми міжнародного гуманітарного права через глобальний розвиток світу і зміну характеру протистоянь між державами, нові цивілізаційні виклики втратили свою актуальність і потребують оновлення з урахуванням реалій кінця ХХ – початку ХХІ століть та російсько-української війни.

Окрім наведеного, варто вказати, що норми міжнародного гуманітарного права не забезпечують повною мірою дотримання правил і звичаїв ведення війни в умовах гібридної та широкомасштабної агресії РФ проти України, більше того Міжнародний Комітет Червоного Хреста дискредитував себе в нашій державі відверто проросійською позицією.

Аналогічну кризу переживає і національне законодавство в силу того, що наша Україна, так само як і все світове співтовариство, виявилися неготовими до тих правових проблем, які виникли внаслідок збройної агресії РФ та нехтування нею нормами міжнародного права.

З метою виконання позитивних зобов'язань держави у сфері забезпечення прав людини в ході російсько-української війни, вкрай необхідною є імплементація норм про закони і звичаї війни ведення війни, як чинний міжнародний правовий інструмент їх забезпечення, встановлений за результатами Першої та Другої світових воєн, однак саме з урахуванням нинішнього досвіду війни в Україні.

На сьогодні є запит українського суспільства у розробці сучасної нормативно-правової бази як дієвого механізму притягнення до відповідальності країни-агресора – РФ за вчиненні воєнні злочини на території України. Не вирішеним залишається питання щодо створення міжнародного трибуналу для притягнення РФ та її воєнно-політичного керівництва до відповідальності за розв'язання і ведення агресивної війни, порушення законів і звичаїв ведення війни, з урахуванням того, що юрисдикція міжнародних судових інституцій не визнається РФ.

Ратифікація Україною міжнародних правових актів, що стали частиною національного законодавства, потребувала і потребує пошуку правових способів їх практичної реалізації. До прикладу, відповідно ст. 39 Женевської конвенції «Про поводження з військовополоненими» [1] кожний табір військовополонених безпосередньо підпорядковується відповідальному офіцеру, який входить до складу регулярних збройних сил держави, що тримає в полоні. Такий офіцер повинен мати

текст цієї Конвенції; він забезпечує доведення її положень до відома всього персоналу та охорони табору й відповідає, під керівництвом свого уряду, за її застосування. Разом з тим, табори для військовополонених, організовані в Україні, підпорядковуються не військовому командуванню, а Міністерству з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України і таких прикладів безліч. Наведене потребує приведення у відповідність законодавства України до міжнародних стандартів.

Тому вдосконалення законодавства України, яке регулює сектор безпеки і оборони, встановлює порядок діяльності органів влади у воєнний час, потрібно здійснювати з урахуванням низки нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій зокрема щодо:

- імплементації норм міжнародного гуманітарного права у національне законодавство з урахуванням досвіду російсько-української війни;
- створення правового механізму документування воєнних злочинів в Україні і притягнення до відповідальності рф як країну-агресора та її військово-політичного керівництва;
- підготовка пропозицій щодо порядку відшкодування Україні шкоди, заподіяної рф внаслідок збройної агресії;
- удосконалення діяльності органів державної влади та їх посадових осіб, відправлення правосуддя під час відсічі збройній агресії іншої держави та у воєнний час;
- підготовки змін до законів України: «Про національну безпеку України»; «Про оборону України»; «Про Збройні Сили України»; «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» з метою приведення їх у відповідність до євроатлантичних принципів і стандартів; до Кримінального кодексу України – в частині кваліфікації воєнних злочинів, передбачених розділом XX «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» за міжнародними стандартами; кримінального процесуального законодавства України – з питань виявлення, збирання доказів про воєнні злочини, вчинення процесуальних та слідчих дій у відповідності до Римського статуту;
- розробки пропозицій з удосконалення концепції системи правової освіти в Україні із врахуванням існуючого досвіду збройних конфліктів та російсько-української війни тощо.

Так, Верховною Радою України 20 травня 2021 року прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права» (законопроект від 27 грудня 2019 року № 2689) [2], спрямований на забезпечення імплементації положень міжнародного кримінального і гуманітарного права щодо кримінально-правового переслідування за міжнародні злочини (геноциду, злочин агресії, злочини проти людяності та воєнні злочини), а також забезпечення виконання міжнародних зобов'язань щодо запобігання юридичній та фактичній безкарності за вчинення таких злочинів [3]. Ним передбачаються зміни до Розділу XX КК України «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» [4]. Однак, він досі не підписаний Президентом України та не набув чинності. Цей нормативно-правовий акт, спрямований на забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності за воєнні злочини, серед іншого, передбачає колективну відповідальність за вчинення воєнних злочинів та відповідальність командирів за дії підлеглих, а також зворотню дію в часі, що є неприйнятним для нашого кримінального та кримінального процесуального кодексів.

Окрім вказаного, слід продовжити реформування Збройних Сил України та інших складових сил безпеки і оборони у відповідності до принципів і стандартів армій країн-членів НАТО, які передбачають суворе дотримання правил і порядку проведення бойових операцій з урахуванням норм міжнародного права, зокрема Женевських конвенцій [5].

Наголошуємо на тому, що на сьогодні принципово важливим є дотримання норм міжнародного гуманітарного права всіма сторонами збройного конфлікту, а тому їх імплементація в національне законодавство саме з урахуванням досвіду російсько-української війни створить умови для забезпечення іміджу України як правової, демократичної держави та надійного партнера на міжнародній арені.

Список використаних джерел:

1. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.
2. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права від 27 грудня 2019 року № 2689. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67804 (дата звернення: 17.01.2023).
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67804 (дата звернення: 17.01.2023).
4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>(дата звернення: 17.01.2023).
5. Боброва Ю.Ю., Бобров Ю.О., Іл'юк Д.Д. Перспективи розвитку юридичної служби Збройних Сил України в контексті міжнародного досвіду організації діяльності військово-юридичних служб армій країн-членів НАТО. Прикарпатський юридичний вісник. 2021. № 6. С. 3–8.